

Чікарькова М. Ю.

<https://orcid.org/0000-0001-9664-8132>

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КОМІЧНЕ ЯК СТРАТЕГІЯ ДЕМІФОЛОГІЗАЦІЇ АКАДЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ У КНИЗІ УМБЕРТО ЕКО «ЯК НАПИСАТИ ДИПЛОМНУ РОБОТУ»

У статті здійснено комплексний літературознавчий аналіз книги Умберто Еко «Як написати дипломну роботу». Твір розглядається як унікальний зразок інтелектуального есеїзму та постмодерної дидактики. Об'єктом аналізу постає специфічна нарративна структура твору, що руйнує жанрову герметичність навчального видання.

Встановлено, що фундаментальну роль у трансформації жанрового канону відіграють гумор та іронія, які виступають не просто стилістичними прикрасами, а засадничими методологічними інструментами. Автор досліджує вибудовувану У. Еко «антропологію наукового світу», яка репрезентована через галерею впізнаних типів, що займаються академічною діяльністю. Зокрема, проаналізовано образи «зарозумілого студента», «білої ворони», «наукового сноба», «викладача-диктатора» тощо.

Доведено, що використання іронічних порівнянь (зокрема метафори колекціонування фан-тиків як повноцінного об'єкта дослідження) та реініціація класичних афоризмів (переосмислення метафори Бернарда Шартрського про «карликів на плечах велетнів») спрямовані на подолання психологічного бар'єру та страху перед «великою наукою». У роботі детально проаналізовано концепт метатекстуальної іронії як способу «оголення прийому», що перетворює читача з пасивного споживача інструкцій на активного дешифрувальника інтелектуальної гри.

Теоретичне підґрунтя дослідження спирається на концепцію «подвійного кодування» Лінди Гатчеон та філософське обґрунтування есеїстичної форми Теодора Адорно як простору свободи від методологічного деспотизму. У висновках наголошується, що для У. Еко гумор виступає маркером серйозності змісту та етичною нормою наукової праці. Науковий пошук інтерпретується як динамічна інтелектуальна стратегія, подібна до шахової партії, де іронія забезпечує гнучкість мислення та захист від догматизму.

Ключові слова: Умберто Еко, академічне письмо, іронія, деміфологізація науки, метатекстуальність, науковий дискурс, гумор.

Постановка проблеми. У. Еко – унікальна постать ХХ століття, сучасний homo universalis, якому вдавалося поєднувати в собі різні іпостасі: він є одним із найвідоміших авторів-постмодерністів, професійним медієвістом, знаним семіологом тощо. Утім, набагато менш відомий він як автор посібника з написання наукової роботи – книги «Як написати дипломну роботу (Гуманітарні науки)». Традиційно посібники з академічного письма є сухим набором інструкцій та алгоритмів, але книга Еко написана з майстерністю белетриста. Вона руйнує жанровий канон, перетворюючи текст на діалог з читачем, важливу роль в якому відіграють гумор та іронія. «Умберто Еко суворо й без зайвої поблажливості занурює читача

у холодні струмені технології наукового дослідження: хто допливе до берега – буде жити. Водночас дається взнаки, що Еко – ще й письменник. Він написав дійсно гарну книгу, яку цікаво читати. Вона сама вповні може стати об'єктом гуманітарного дослідження» [1, с. 7].

Еко здійснює деконструкцію традиційно герметичного академічного дискурсу з усталеними «правилами гри». Засоби комічного тут – не просто стилістичні прийоми, але важливі фрагменти нового способу нарації, що забезпечує ефективну комунікацію з потенційним читачем – науковцем-неофітом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної про-



блеми. Обрана нами тема є маловивченою, оскільки згадана книга, хоча й вважається класикою у своєму сегменті, розглядалася зазвичай лише з прагматичної точки зору, і сама по собі не була об'єктом літературознавчого аналізу. По суті, чи не єдиною роботою, де центр уваги автора зосереджений саме на книзі У. Еко «Як написати дипломну роботу», є стаття Д. С. Мохсіна, яка називає книгу літературним шедевром й відзначає її веселий тон [7]. Утім, сама ця стаття являє собою переказ книги Еко та не пропонує будь-якого літературознавчого аналізу тексту, традиційно наголошуючи лише на корисності поради метра для формування дослідницьких стандартів й подолання страху перед «великою наукою».

У свою чергу, Г. Хсу вважає, що книга не просто показує алгоритм написання дипломної роботи, але формує певний стиль мислення, самодисципліну, навіть дає модель самоактуалізації. Для нашої теми важливо, що тут твір характеризується як «часто забавна книга» [5], але цією згадкою автор і обмежується.

С. МакЛемі у своїй аналітичній рецензії на англійський переклад книги Еко підкреслює як універсальність, так і актуальність його роботи, навіть при тому, що в епоху комп'ютерних технологій деякі методологічні поради можуть видаватися застарілими. Він також звертає увагу на дотепність стилю Еко – при тому, що, як зазначає МакЛемі, гумор ніколи не применшує у нього серйозності намірів [6].

Перекладачі твору Еко на англійську також відзначають, що однією з найважливіших задач для них було збереження фірмової іронії Еко [9, р. XVI].

Отже, як бачимо, аналітичні наукові роботи, присвячені обраному нами твору Еко, по суті, відсутні. При цьому навіть у рецензіях на книгу відзначається рясне використання автором гумору як важливого елементу стилю.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є літературознавчий аналіз книги Умберто Еко «Як написати дипломну роботу» як специфічного інтелектуального наративу; виявлення засобів комічного та визначення їхніх прагматичних функцій у процесі деміфологізації академічного дискурсу й побудови діалогу з науковцем-неофітом.

Методологічна база роботи – це комплексний підхід, який базується на наступних як загальнонаукових, так і літературознавчих методах:

– завдяки текстуальному методу опрацьовано текст на різних рівнях (виявлено авторські інтен-

ції, підтексти, смислові зв'язки, випадки ужиття іронії та гумору тощо);

– типологічний метод став фундаментом для створення іронічної «антропології наукового світу»;

– семіотичний метод дозволив розглянути текст як систему знаків з додатковими коннотаціями, які Еко нерідко переосмислює, реініціюючи звичні наукові коди;

– метод демонстрації допомогі зрозуміти, як саме автор руйнує усталений канон академічного посібника, доповнюючи його (або й замінюючи) живою есеїстичною оповіддю.

Виклад основного матеріалу. Книга У. Еко «Як написати дипломну роботу» є твором, який можна сприймати як практичний посібник з академічного письма, але крім цього це твір, написаний талановитим письменником, який вміє побудувати зворотній зв'язок з читачем та вправно користується риторичними прийомами. У «Передмові» до книги О. Глотов цілком слушно зауважує: «З одного боку, Еко – класик постмодернізму, для нього будь-який текст – це привід для інтелектуальної забави. Тому він дозволяє собі у книзі, що називається «Як написати дипломну роботу», вислови, на які навряд чи наважився б хтось із правовірних викладачів пристойного університету. Але з другого боку, Еко – серйозний науковець, який знає, чим дошкулити своїм опонентам, щоб вони все ж погодилися з його поглядами» [1, с. 6]. Отже, нас цікавить цей твір саме як об'єкт літературознавчого аналізу, і ми зосереджуємося на тих засобах комічного, за допомогою яких автор вибудовує свою концепцію деміфологізації науки, демонструючи, що її світ – це не башта зі слонової кістки, але він відкритий для кожного, хто готовий поставитися до справи написання наукового тексту відповідально.

У. Еко будує свою книгу з врахуванням того, що його потенційний реципієнт – це вчений-початківець, і цим обумовлені стилістичні особливості твору. Гумор та іронія виступають тут своєрідними засобами подолання психологічного бар'єру для занять наукою. Утім, вони можуть виконувати різні функції у тексті, хоча й працюють на спільну ідею.

Вже на перших сторінках книги Еко використовує гумор як комунікативний фільтр, маркуючи свою «цільову аудиторію» – ті категорії читачів, яким книга принесе користь та ті, для яких вона не призначена. Він дає зрозуміти, що його текст буде корисним лише для тих студентів, що збираються справді працювати над дипломом, а не шукати

легких шляхів. Він не удає, що нібито всі категорії студентів з захопленням беруться до науки, але розуміє, що реалії можуть бути іншими. Отож він пише: «<...> звичайно, багато студентів пишуть дипломну роботу з-під палки, тому що інакше їм не дадуть диплом про вищу освіту і вони не одержать тих привілеїв, заради яких йшли до університету. Це можуть бути й студенти років сорока. Якщо вони думають знайти в мене рекомендацію, як їм впоратися з дипломом за місяць, одержати будь-яку оцінку і завершити цю справу, відповідь проста: *цю книгу їм читати не треба!*» [2, с. 17]. У такий апофатичний спосіб автор за допомогою гумору одразу відсіює потенційних реципієнтів книги, котрі шукають простих порад. Тих же, хто збирається написати якісне дослідження, він буквально «за руку» проводить по всіх етапах академічного письма.

Почнемо з того, що за допомогою іронії У. Еко створює антропологію наукового світу, тобто галерею типів науковців (як студентів, так і викладачів), кожний з яких має свої особливості роботи над дослідженням.

Почнемо з категорій науковців-неофітів. Одним з перших у цій галереї він подає образ «зарозумілого студента», котрий не вміє розрахувати свої сили й обирає дуже широку тему при тому, що у нього не вистачає знань для її розкриття. Еко використовує для цього моделювання ситуації захисту й вводить образ ображеного «дипломника глобального розмаху» (тобто такого, що обрав оглядову тему, не маючи достатньої бази знань), що створює комічний ефект: «Дипломники глобального розмаху завжди ображені на комісію, що нічого не зрозуміла, але біда в тім, що комісія і *не змогла* б нічого зрозуміти. Оглядовий диплом – демонстрація зарозумілості. Загалом інтелектуальна зарозумілість, стосовно диплома, у принципі не заборонена. Доводьте, що Данте поганий поет. Але доводьте шляхом трьохсотсторінкового грамотного аналізу дантового тексту» [2, с. 22]. Отже, Еко демонструє, що самих лише амбіцій у науці недостатньо, якщо вони не підкріплюються кропіткою роботою.

Цікавим є також використання письменником комічної зооморфної метафори для студента-генія, який вводиться Еко для ілюстрації конфлікту між новаторством та консерватизмом академічної комісії. Без тіні сарказму Еко зауважує, що, звісно, бувають ситуації геніальних студентів, котрі можуть досягнути настільки багатоаспектні теми або навіть запропонувати новаторський підхід, але тут треба враховувати реалії захисту диплому.

Отже, Еко без будь-якої ідеалізації викладачів пише: «Чи можна сподіватися, що комісія, яка розглядає не лише цей один, а цілу купу дипломів, відразу (за першим карканням) оцінить геніальність цієї білої ворони?» [2, с. 27]. Вводячи у наратив образ білої ворони й її каркання, Еко з м'яким гумором пояснює усі ризики того, коли студент надто покладається на власні інноваційні підходи, розраховуючи, що це буде виглядати виграно на тлі інших тем, але його інколи, можливо, справді геніальна робота може не бути оцінена належним чином просто через кількість дипломів, що були винесені на захист.

Наступним типом студента-науковця є т. зв. «цілісна особистість», яка, раз і назавжди визначивши структуру дослідження та, написавши вступ, вже не змінює в ньому жодної літери. Еко наголошує, що вступ та зміст дослідження треба писати одразу після опрацювання першоджерел та основного масиву наукової літератури, оскільки у такий спосіб студент принаймні початково структурує для себе матеріал й бачить логіку викладу. Утім, по ходу дослідження все це може змінюватися неодноразово, але не у «цілісної особистості»: «Якби вони були тотожними <до першого варіанту – *М.Ч.*>, це б означало, що за час роботи у вас не народилося жодної нової ідеї. Ви навдивовижу цілісна особистість, але робота над дослідженням виявилася марною» [2, с. 119]. Цей фрагмент є іронічним переосмисленням поняття стабільності. Він демонструє, що відсутність змін у структурі роботи свідчить в науці не про вірність принципам, а про інтелектуальний застій або безвідповідальність. Тут Еко використовує гумор, аби стимулювати студента до гнучкості мислення; він пояснює на цьому прикладі, що модифікації тексту – це нормальний науковий процес, якого не треба боятися.

Далі переходимо до типів викладачів (досвідчених науковців), які Еко також іронічно переосмислює. Тут ми знаходимо тип науковця-сноба, котрий через великий досвід у науці в якийсь момент починає вважати, що його репутація дозволяє порушувати загальні наукові стандарти. Автор не виправдовує наукову неохайність у тих вчених, котрі міркують, що їх авторитет виправдовує нехтування загальними науковими нормами. Розмірковуючи про оформлення бібліографії, автор зауважує: «Так, інколи великі вчені вказують тільки місто, а видавництво не вказують. Якщо їхні тексти – це статті в енциклопедії (де редактор скоротив усе можливе заради економії місця), знайте, що ці вчені – пихаті сноби, що не поважають

читачів» [2, с. 74]. Тут за допомогою гумору розвінчується міф про «великого вченого», для якого не існує правил.

Ще один тип – це «втомлений рецензент», котрий намагається зекономити час, не читаючи усю студентську роботу. Еко пов'язує цей типаж з проблемою гарного структурування вступу. Він акцентує, що остаточна редакція вступу повинна бути дуже продуманою й відповідати логіці самого дослідження: «Високоякісний остаточний варіант вступу має дати опонентові стільки, щоб він задовольнився і диплом вже не читав би. Але облишимо жарти» [2, с. 119]. Тут Еко як досвідчений науковець за допомогою іронії звертає увагу на те, що гарно вибудований вступ дає цілісне уявлення про всю роботу.

Впізнаваним є описаний Еко деструктивний тип викладача, якого умовно можна назвати диктатором. Він не зважає на наукові інтереси студента, але примушує його працювати над темою, що цікава самому викладачеві. Студент для нього – не колега у спільному пошуку істини, але раб, що має коритися хазяїну. «Відтак він перетворює студента в млявого невільника, що ллє воду на чужий млин» [2, с. 54–55]. У такий спосіб вбивається сама сутність дослідницького азарту, який зникає вже на початку академічного шляху. Характерно, що ця цитата належить до одного з підрозділів розділу 2, назва якого сама по собі вже виразно містить іронію: «Як не дати науковому керівникові «сісти вам на шию» [2, с. 54–56]. Цією назвою Еко підкреслює, що студент є рівноправним партнером на науковому шляху, який не повинен давати себе використовувати.

Логічним завершенням авторської антропології постає образ викладача-демістифікатора (визначення наше – *М.Ч.*). За допомогою автобіографічного анекдоту У. Еко руйнує образ всезнаючого професора, натомість ілюструючи інтелектуальну чесність дослідника. Еко з гумором пише, що часом студент може прийти з такою темою, за яку і професор не взявся би. Він наводить приклад з власної практики: «Якось, пам'ятаю, прийшов до мене студент. Він бажав вибрати тему «Символ у сучасному мисленні». Я не зміг би ним керувати. Насамперед, я не знаю, що таке «символ» [2, с. 24]. Самоіронія Еко показує його як живу людину, що усвідомлює межі власного знання й водночас – професіонала вищого гатунку, котрий, на відміну від студента, розуміє усі складності обраної теми. Це заохочує студента до щирого наукового пошуку у межах своїх знань.

До цього антропологічного блоку наукового світу логічно примикає образ бібліотекаря,

котрий, хоча сам і не є науковцем, але бере безпосередню участь в академічному процесі, тому не можна не згадати і про цю постать. Візит в бібліотеку Еко змальовує як фундамент збору джерел (пам'ятаємо, що книга вийшла у 1977-му році, коли інтернет ще не став основним джерелом інформації). І тут він вводить образ «щасливого бібліотекаря», який нескладно знайти у невеликих регіональних бібліотеках. «Майте на увазі, що за винятком надто замотаних чи надто нервових, бібліотекарі, особливо ті, хто мають у підпорядкуванні невеликі зібрання, бувають щасливі, отримавши можливість продемонструвати дві речі: багатство своєї пам'яті і багатство свого сховища» [2, с. 69]. Введення постаті бібліотекаря замикає «екосистему» науки, де наявні не лише стосунки студент-керівник, але також книги та їх хранитель. Бібліотекар постає медіатором знань, а іронічна інтонація, вплетена у контекст, сприяє деміфологізації його постаті як суворого охоронця вручених йому фондів. І бібліотекар тут – далеко не єдиний приклад.

Щоби зняти паралізуючий страх перед «високою» наукою, Еко вводить іронічні порівняння, доповнюючи їх гіперболізацією. Так, він зауважує, що науковий пошук не обов'язково вимагає величезної кількості грошей чи часу, дослідницьке завдання може бути скромним, але краще таке завдання, яке «по силах», виконане з усією ретельністю та серйозністю: «Серйозно можна підходити і до збирання фантиків, аби лиш фантики були систематизовані за темами, за періодами і за стилями. Якщо вирішили не заходити раніше, ніж за 1960 рік, чудово; аби лише з 1960-го й далі було зібрано усе, що можливо. Звісно, залишиться якась відмінність між вашою колекцією і Лувром, але гарна колекція фантиків ліпше, ніж погана картинна галерея. Те саме стосується й диплома» [2, с. 17]. Звісно, іронічне порівняння колекції фантиків з Лувром – це гіперболізація, але вона використовується тут, аби допомогти студентові зрозуміти, що принцип системності важливіший за масштабність дослідження.

Написання й захист диплому – це щось на кшталт інтелектуального поєдинку, і тому не дивно, що Еко вводить метафору шахової партії: адже наука – це теж свого роду гра, де потрібно вміти передбачати ходи й вибудовувати стратегію. «Дипломна робота, як шахова партія, складається з безлічі ходів. Але ви повинні передбачати головні ходи та комбінації, що ведуть до шаха і мата, інакше шах і мат будуть оголошені не вами, а вам» [2, с. 117]. Еко демонструє, що процес написання

наукового тексту – це не просто механічний «збір цитат» й розташування їх у правильному порядку, але інтелектуальна гра з «ворожими ходами» (запитанням від рецензентів), і «шах і мат» тут – це успішний захист, на якому логіка авторського викладу й ерудиція виявляється сильнішою за критику. Утім, письменник дає іронічне попередження про можливість поразки, коли текст може «перемогти» свого творця, виявивши його некомпетентність під час захисту.

Книга Еко містить також стилістичні застереження щодо наукового тексту. Письменник звертається до літературних алюзій, які у цьому контексті постають виразно іронічно. Так, дуже коротка фраза «Не корчте із себе Пруста» [2, с. 156] відсилає нас до особливостей стилю цього знаменитого французького письменника, якому були притаманні довгі пасажи. Еко радить уникати подібних речей, а, якщо вже так пишеться на першому етапі, то пізніше варто зробити стилістичну правку, розбивши довге речення на коротші та зрозуміліші читачеві. Так само він радить не уподібнюватися Каммінгсу – «Також не корчте із себе е. е. каммінгса. Каммінгс – американський поет, який вимагав, щоб його ім'я і прізвище набирали малими літерами. Він також, як ведеться, економив коми, руба вірші і виробляв усе, що авангардному поетові належить витворяти. Але ви не авангардний поет. І дипломна робота – не авангардна поезія» [2, с. 157]. Згадані Пруст та Каммінгс є авторитетами для студента-гуманітарія, але Еко іронічно «забороняє» їх наслідувати, оскільки є велика різниця між новаторським пошуком у художніх текстах та усталеними рамками тексту академічного.

Наведемо ще одну ситуацію, в якій Еко також здійснює реініціацію класики, перетворюючи пафосну фразу на конкретну пораду. Мова йде про те, що Еко іронічно переосмислює відомий афоризм Бернарда Шартрського про карликів і велетнів як метафору науки. Навіть генії, наполягає Еко, повинні відштовхуватися від своїх попередників. І тут він згадує середньовічну метафору про карликів (сучасних науковців), що стоять на плечах у велетнів (їхніх предтеч), продовжуючи її у притаманному йому гумористичному ключі: «<...> якщо ви карлик, але кмітливий, вилазьте на плече до велетня, навіть не дуже високого, або в крайньому разі до іншого карлика. Встигнете ще походити своїми ногами» [2, с. 28]. За допомогою гумору Еко реініціює не лише згадану метафору, але й саму науку, яка з чогось сакрального перетворюється на цілком буденні речі. Він доводить,

що бути науковцем – не означає якогось «обранництва», але означає – бути «кмітливим карликом», котрий знає своїх наукових попередників і вправно вміє користуватися драбиною (методологією).

Еко, як письменник-постмодерніст, використовує також метатекстуальну іронію з метою руйнування стіни між автором та реципієнтом та залученням читача до «гри». Це є типовою постмодерністською практикою. Знана дослідниця поетики постмодернізму Л. Гатчеон у фундаментальній праці, присвяченій поетиці постмодернізму, зазначає: «Допитлива та рефлексивна, постмодерна іронія – це подвійне кодування, яке дозволяє тексту виживати після власної критики. Вона перетворює читача на активного дешифрувальника гри, де межі між світом і дискурсом постійно розмиваються» [4, р. 153]. У Еко це проявляється в тому, що він «оголює» прийоми створення тексту, говорить з потенційним читачем так, ніби той сидить поруч у кімнаті, і вони разом іронізують над викликами, що постають під час роботи над дослідженням.

У річищі цих практик Еко інколи використовує гумор для того, аби побудувати діалог з читачем, «втягнути» його у розмову, що цілком відповідає духові постмодернізму, який завжди готовий «руйнувати стіни». Нерідко він пише так, ніби це розмова з приятелем, а не книга про науку: «Сподіваюся, ви не чекаєте від мене порад, ані про те, що вам писати в дипломі, ані про те, як вам будувати ваше життя» [2, с. 111]. Хоча сам текст – про те, як займатися наукою, але сам автор охоче руйнує суворі академічні норми, аби посібник для науковців-початківців не перетворився на скучний збір правил. Так, після десятків сторінок, присвячених збору матеріалу, він називає один з підрозділів – «А книги все-таки треба читати? І за яким порядком?» [2, с. 112–114]. Сама парадоксальність цього питання викликає посмішку.

Важливо, що Еко в аналізованій нами книзі дає власні міркування щодо того, наскільки доречним є комічне в академічному дослідженні, створюючи власну прагматику гумору в науці. До речі, ця тема сама по собі є малодслідженою навіть зараз (і розвідки на кшталт статті Г. Рірсхемиус [8] вкрай рідкісні). Для нього найважливішим є збереження балансу між «функціональним ключем» (термінологією, зрозумілістю, однозначністю тексту) та риторико-поетичними засобами. «Для критичної роботи, наукового тексту завжди ліпший функціональний ключ, усі терміни повинні бути уніфікованими й однозначними. Але час від часу можуть вводитися і метафори, іронія, літоти» [2, с. 159].

Далі він розгортає цілий пасаж про те, що іронія – «фігура, що стверджує щось, розуміючи натомість протилежне» [2, с. 160]. Іронія для нього – це своєрідний тест на інтелектуальну адекватність. Отже, її можна використовувати, коли автор впевнений, що його правильно зрозуміють, а це залежить в тому числі і від вміння автора використовувати риторичні фігури. «Може, вам здається, що читачі повні ідіоти? Якщо так, не звертайтеся до них у переносному значенні. Однак писати в переносному значенні, а потім пояснювати це значення – це вже насправді виставляти читача ідіотом. Він помститься, почавши вважати дурнем вас. Тож не будьте збентеженим жартівником такого роду» [2, с. 160]. Отож, як бачимо, друга важлива складова використання іронії – це повага до читача. «Ви можете зауважити, що в цій книзі я двічі допускав парадоксальне висловлювання і відразу пояснював, що жартую. Але я пояснював не тому, що побоювався, начебто ви без мене цього не вловили. Навпаки, я пояснював, тому що побоювався, що ви занадто навіть вловили і могли вирішити, що якщо це жарт, то і вникати в нього нема чого. І моїм обов'язком було сказати, що, незважаючи на парадоксальну форму, я вкладав у ці висловлювання доволі серйозний зміст» [2, с. 162]. Отож Еко вдається до метатекстуальної рефлексії, коли він пояснює власні жарти, наявні у цьому тексті. Водночас це дає йому змогу пояснити, що іронія для нього – це не спосіб загравання з читачем, але скоріше – засіб фокусування уваги на важливих речах. Так іронія стає в його інтерпретації маркером серйозності змісту. Ставлення Еко до іронії багато в чому співпадає з думками Т. Адорно про доцільність комічного в «серйозних» текстах. Так, Адорно вважає, що саме за допомогою іронії можна «зламати систему», вийти за її межі [3, р. 18], і в цьому плані відмова від сухої дидактики на користь іронії є актом інтелектуального спротиву спрощенню. У цьому контексті іронія Еко постає ніби реалізацією адорнівської ідеї про синтез наукового та художнього, де іронія допомагає досягнути «логіку об'кта» глибше, ніж це робить формальний трактат.

Висновки. Проведений аналіз тексту У. Еко «Як написати дипломну роботу дозволив виявити основні стратегії, напрямки та функції використання комічного. Насамперед відзначимо жанрову гібридність книги, яка створюється завдяки руйнуванню стіни між автором і читачем, викорис-

тання гумору та іронії для пояснення цілком серйозних речей, пов'язаних з академічним письмом, гри з реципієнтом. Це притаманно для постмодерністської парадигми, і цілком природньо для Еко-письменника.

Завдяки гумору та іронії Еко створює систему науковців (як початківців, так і професіоналів), які втілюють собою усталені стереотипи академічної поведінки. При цьому це можуть бути як позитивні моделі (викладач-демістифікатор), так і негативні (зарозумілий студент, науковець-сноб, втомлений рецензент тощо). Комічне тут виступає інструментом етичної корекції: висміюючи академічні вади, Еко прищеплює студенту культуру інтелектуальної чесності та відповідальності.

Основною метою використання комічного в тексті Еко є деміфологізація науки як чогось недосяжного для звичайної людини. Він використовує парадоксальні порівняння (колекція фантиків та колекція Лувру), метафори інтелектуальної гри (шахова партія), реініціацію відомих афоризмів (образ «карликів на плечах велетнів»), аби зняти психологічний бар'єр і страх перед «недоступною наукою». У результаті наукова діяльність постає не як привілей обраних, а як структурований процес, доступний кожному за умови належної інтелектуальної дисципліни.

Важливою складовою авторської стратегії є метатекстуальна іронія, яка дозволяє «оголити прийом» і водночас втягнути читача у процес співтворення смислу. Така форма організації тексту трансформує реципієнта з пасивного споживача інструкцій на активного учасника інтелектуальної гри. У цьому контексті іронія сприяє глибшому осмисленню наукового процесу.

Не менш суттєвим є і прагматичний вимір комічного. Еко демонструє, що гумор у науковому тексті не суперечить його серйозності, а, навпаки, може виступати маркером інтелектуальної зрілості автора. Комічне стає засобом подолання догматизму та шаблонності мислення, відкриваючи можливість для гнучкого й критичного підходу до знання.

Отже, у творі У. Еко комічне функціонує як багаторівнева стратегія, що забезпечує деконструкцію традиційного академічного дискурсу, сприяє формуванню нової моделі взаємодії між автором і читачем та утворює ідею науки як відкритого, динамічного й інтелектуально чесного простору.

Список літератури:

1. Глотов О. Манна земна і небесна *Еко У. Як написати дипломну роботу: Гуманітарні науки* / Пер. за ред. О. Глотова. Тернопіль: Мандрівець, 2007. С. 5–7.
2. Еко У. Як написати дипломну роботу: Гуманітарні науки / Пер. за ред. О. Глотова. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 204 с.
3. Adorno T. W. The Essay as Form. *Notes to Literature. Vol. 1*. New York: Columbia University Press, 1991. Vol. 1. P. 3–23.
4. Hutcheon L. A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction. Taylor & Francis, 1988. 284 p.
5. Hsu H. *A Guide to Thesis Writing That Is a Guide to Life*. The New Yorker. 2015. April 6. URL: Eco's Thesis Writing as Life Guide | PDF.
6. McLemee S. Eco's Echoes. *Inside Higher Ed*. 2015. March 15. URL: Review of Umberto Eco, 'How to Write a Thesis'
7. Mohsin D. S. W. Empowering Research: An Interpretation of Umberto Eco's How to Write a Thesis. *SMART MOVES JOURNAL IJELLH*. 2020. 8(2). P. 180-195. <https://doi.org/10.24113/ijellh.v8i2.10416>
8. Reershemius G. Research cultures and the pragmatic functions of humor in academic research presentations: A corpus-assisted analysis. *Journal of Pragmatics*. 2012. Vol. 44 (6–7). P. 863–875.
9. Translators' Foreword. *Eco U. How to Write a Thesis*. London: The MIT Press, 2015. P. XV–XIX.

Chikarkova M. Yu. THE COMIC AS A STRATEGY OF DEMYTHOLOGIZING ACADEMIC DISCOURSE IN Umberto Eco's HOW TO WRITE A THESIS

This article offers a comprehensive literary analysis of How to Write a Thesis by Umberto Eco. The work is examined as a unique example of intellectual essayism and postmodern didactics. The object of analysis is the specific narrative structure of the text, which disrupts the genre-bound hermeticism traditionally associated with instructional academic writing.

It is argued that humor and irony play a fundamental role in transforming the genre canon, functioning not merely as stylistic embellishments but as essential methodological instruments. The study explores Eco's constructed "anthropology of the academic world," represented through a gallery of recognizable types engaged in scholarly activity. In particular, the figures of the "conceited student," the "black sheep," the "academic snob," and the "dictatorial supervisor," among others, are examined.

The article demonstrates that the use of ironic comparisons (notably the metaphor of collecting candy wrappers as a legitimate object of research) and the reactivation of classical aphorisms (specifically the reinterpretation of Bernard of Chartres' metaphor of "dwarfs standing on the shoulders of giants") serves to overcome the psychological barrier and fear associated with "high" or "great" science. Particular attention is paid to the concept of metatextual irony as a form of "laying bare the device," which transforms the reader from a passive recipient of instructions into an active interpreter of an intellectual game.

The theoretical framework of the study draws on Linda Hutcheon's concept of "double coding" and Theodor Adorno's philosophical justification of the essay form as a space of freedom from methodological despotism. The conclusions emphasize that, for Eco, humor functions as a marker of intellectual seriousness and as an ethical norm of scholarly work. Academic inquiry is thus interpreted as a dynamic intellectual strategy akin to a chess game, in which irony ensures flexibility of thought and resistance to dogmatism.

Keywords: *Umberto Eco, academic writing, irony, demythologization of science, metatextuality, academic discourse, humor.*

Дата першого надходження статті до видання: 23.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026